

Amb bones paraules

El cinquè comitè eslovè

Text: **Gabriel Bibiloni**
http://bibiloni.cat

Avui examinarem les paraules acabades en *-e* tònica, que són un centenar, sense comptar els noms propis. La primera cosa que cal dir és que molt poques d'aquestes paraules són d'una certa antiguitat (*cafè, fre, mercè, serè* i alguna altra). La majoria són paraules modernes, cosa que voldrà dir que la pronúncia és en molts de casos fluctuant i insegura. Amb l'objectiu d'aconseguir una pronúncia adequada –per a parlants de les Illes– d'aquests mots, els repartirem en diversos apartats.

1. Per a les paraules més o menys antigues cal seguir la pronúncia usual. Amb vocal neu-

tra *-e* oberta per als parlants que no tinguin aquest so –només tenim *fre, mercè, serè* i *vostè*, a les quals podríem afegir *morè*, que ara és un mot "artificial", atès que la llengua viva, de molt enrere, diu el castellanisme *moreno/morena*. També, és clar, els ordinals *cinquè, sisè*, etc. Aquestes paraules a part, la llengua tradicional tendeix a la *e* oberta en aquesta posició: *cafè, te, nin d'ue, Noè* (i per analogia amb aquesta, *Jahvè, Josuè*, etc.). Aquesta tendència no es pot perdre de vista a l'hora d'establir la pronúncia dels neologismes amb *e* final.

2. Hi ha alguns adjectius no usats en el llenguatge popular tradicional, entrats per via culta, que poden assimilar-se als mots anteriors amb *e* oberta (*aliè, amè, epicè, obscè* i algun altre i els femenins corresponents), malgrat la pronúncia ara imperant amb *e* tancada, segurament poc genuïna. També tenim uns quants gentilicis acabats en

e, normalment d'ús recent; amb tot, el tradicional *natzarè* (pronunciat amb *e* oberta) pot marcar la norma per a *eslovè, hel·lè, txetxè* i *xilè* i els femenins.

3. Tenim després una cinquantena de termes científics, paraules noves per a la majoria de la gent, que sense cap dubte podem pronunciar sempre amb *e* oberta: *acetilè, antracè, benzè, carotè, naftalè, neoprè, polièster, querosè, holocè, miocè, paleocè*, etc.

4. I, finalment, arribam a l'apartat més complex, com és el dels gal·licismes. Una trentena de paraules modernes –o moderníssimes– la majoria de les quals van amb accent agut i que tothom pronuncia amb *e* tancada: *cabriolé, canalé, cartoné, claqué, clixé, consomé, glacé, jaqué, paté, puré, quinqué, suflé*, etc. Però també hi ha alguns gal·licismes, concretament set, que duen accent greu, segurament perquè s'ha detectat una tendència a pronunciar-

los amb *e* oberta, almenys en català central. Són *bebè, canapè, comitè, crepè, cupè, rapè* i *tupè*. Encara que en aquest apartat parlem de paraules modernes, algunes poden tenir una antiguitat remarcable: *rapè* segurament és del segle XVII; *canapè* (en el sentit de seient), *cupè* (en principi un tipus de carruatge) i *tupè* segurament són del XVIII; en canvi, *comitè* i *crepè* ens apareixen el XIX. Els nostres avantpassats mallorquins pronunciaven *rapè* i *canapè* amb *e* oberta, d'acord amb la tendència indicada més amunt, i probablement també *cupè* i *tupè*, i aquestes han de ser les pronúncies recomanades.

Comitè és, com deia, una paraula més moderna que altres acabades en *-è* (el Labèrnia, en l'edició de 1864, encara no la registra). Avui a Mallorca se sol pronunciar *comité*, però no és arriscat pensar que el model castellà ha frenat la *e* oberta que apareix en paraules germanes.

Crec que la pronúncia amb *e* oberta s'ha de considerar la recomanable. També cal observar que *comitè*, en rigor, és un mot format en anglès (*committee*, 'en-carregat', derivat de *commit*, 'confiar, encarregar', paral·lel a *refugee* 'refugiat'), que ens ha arribat per la via del francès i de l'espanyol. Algunes llengües europees n'han fet una adaptació, com l'italià *comitato* o l'occità *comitat*. N'hi ha que pensen que en català hauria de ser *comitat*, i tenen les seves raons.

I una darrera nota: la paraula *cabriolé* (DIEC) és un castellanisme que reflecteix la interposició de l'espanyol entre el català i l'original francès (*cabriolet*), com ja vaig denunciar en el meu *Vocabulari del cavall*. En català hauria de ser *cabriolet*, igual que tenim *cuplet, carnet, gurmè* i *parquet* i no *cuplé, carné, gurmé* i *parqué*. Una cosa semblant passa amb *tupè* (francès *toupet*), però aquí ja no gosaria de proposar la rectificació.

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

De l'alenada i el vent

Susanna Rafart

El cant que prové del no-res, de la zona d'ombres devastades, a vegades torna a ser paraula, com és el cas d'una veu de la qual no en teníem notícia de feia vint anys. Mireia Mur es presenta ara amb *Metis*, un llibre que va ser mereixedor del III Premi Internacional Màrius Sampere i que edita La Garúa en edició bilingüe. Val a dir que la traducció al castellà està a les bones mans de Ramon Balasch i Andrés Sánchez Robayna.

El volum és una celebració del retorn de la veu, sota l'hàlit orfeic de Rilke i des d'una sinceritat lírica poc freqüent en aquests temps. El lector assisteix a aquest nou naixement, amb la mateixa fluïdesa amb què es despleguen els versos. Cal anotar això? Certament, ofereix una ruta i un principi de lentitud reflexiva que ens situa en una lectura més atenta. Per això l'inici té les condicions de la sacralitat en la metàfora del zigurat verbal, la paraula aixecada als déus.

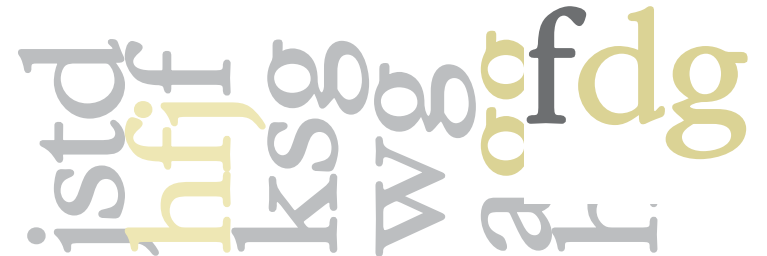
Un cop acceptada aquesta ascendència poètica, la que prové

Tota veu femenina té una ombra semblant, perquè comparteixen la consciència de l'esforç del crit o de l'esforç del silenci

d'un foc més profund i que cerca comunicar-se en el "doble reialme" que Rilke abasta, entrem en una zona de cacera, la primera part del llibre, *Catedral*, que il·lumina el món matèric, la pedra, per aïllar-lo en la nova abstracció. *Muris* es distancia de la veu per mostrar l'experiència unívoca del que és a partir de les figuracions estàtiques de les catedrals: pedres, gàrgoles que són testimonis d'una recerca primordial i símbol de l'espera, aquesta atenció constant de la vigília poètica. En aquest paratge quietista, la dona es destrueix i reneix. I novament descobrim que és Vinyoli qui ha deixat fills i néts en la poesia catalana, malgrat la vo-

luntat dels discursos crítics restrictius. Vinyoli, i per descomptat Mireia Mur, són poetes de la condició i no de la causalitat: "Si calia travessar", ens diuen. Només així és possible dibuixar la geometria de l'esperit aliè i el lliurament a l'amor que travessa la cripta.

Crionia enceta el segon grup de poemes de les vuit parts que conformen el llibre, fet que respon a aquest desig d'el·lipsi de la construcció del pensament poètic. L'amor s'hi abandona a favor del cervell múltiple, però l'important és el blanc com a territori de la deslliurança mental, no pas agressiva, però sí estranyament desolada. La veu entra en el laberint del temps i esdevé una gorgona. Les imatges, a mesura que avança el llibre, són més críptiques i dotades d'una doble voluntat: fer del mot missatge transcendent, testimoniar el recorregut erm de la veu que el busca. I diu: "Som la consciència amagada de Metis, / la sàvia engolida, l'entranya que ressona, / la dura distinció entre les coses /

que rosega per dins i segella per fora, / la individuació". *Metis* té tant el sentit de prudència com de perfídia i fou la primera amant de Zeus. El déu se la va empassar estant ella gràvida, i infantà Atenea ell mateix. A partir d'aquí es produeix la identificació entre el mite i la veu. La idea de la saviesa inútil, del malbaratament del sentit que troba i acull la força interior de qui parla, és el mirall que ho fa possible. Tota veu femenina té una ombra semblant, ja siguin *Metis* o *Alceste* o *Cassandra*, perquè comparteixen la consciència de l'esforç del crit o de l'esforç del silenci i de la seva inel·ludible insignificança, de la impossibilitat de fer del seu discurs veritat moral acceptada. I la imatge és

l'autofàgia i el constant infantament de tot.

En la darrera part, el mite s'accelera cap a la relació contemporània, però l'amor no salva tampoc d'aquesta voluntat destructiva i el que era pedra al principi del llibre és ara peix, natura mortal en defallença. El ventre duia la paraula, la paraula engolida per l'home, i la dona ha quedat buida, desarmada i ja sense caigudes.

Metis és un text que sorprèn per la seva densitat, pel camí difícil que emprèn en matèria poètica i pel que té de document de la veu femenina. Tot i que parla d'una pèrdua significa construcció per al lector. El camí ha estat vertical i descendent, un cant, certament, d'una altra alenada.